

ПОЛІТИКА УРБАНІЗАЦІЇ СХІДНОЇ УКРАЇНИ В 1920–1939 роки

МИКОЛА АЛФЬОРОВ,

кандидат історичних наук, доцент

Горлівського інституту Міжрегіональної академії управління персоналом

У статті на основі вивчення літератури та джерел досліджується політика радянської влади щодо урбанізації в Східній Україні в 1920-1939 рр., у т. ч. становлення концепції урбанізації, процес її здійснення. Особливу увагу приділено виникненню соціалістичних міст та їх впливу на розвиток регіону. Показано вплив політичних та економічних чинників на процеси урбанізації Східної України.

Ключові слова: Східна Україна, Донбас, регіон, населення, чисельність, урбанізація, соціалістичне місто.

Постановка питання. У сучасному світі дослідження урбанізаційних процесів набуває надзвичайної актуальності. Окремі країни демонструють високий рівень зростання населення і, відповідно, урбанізації, у той час як деякі інші - стійке зменшення населення, що позначається на розвитку міст, країн, регіонів, людства в цілому. Питання розвитку міст в Україні викликають усе більшу увагу сучасних дослідників, проте й досі залишаються маловивченими. Особливо це стосується періоду 20-30-х рр. ХХ ст. Їх вивчення в цей період як у Східній Україні, так і в Україні в цілому не було об'єктом спеціального дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій. Окремі питання історії цього періоду розглянуто в колективних працях [1], а також монографіях Л. І. Васькіної [2], А. А. Матюгіна [3], В. Б. Жиромської [4]. С. В. Кульчицький розглянув розвиток України в добу нової економічної політики [5], О. М. Бут та П. В. Добров приділили увагу "економічній контрреволюції" в 20-30-ті роки ХХ ст. [6]. Багато праць присвячено вивченню історії Донбасу того часу. Д. А. Першак розглянув склад робітників вугільної промисловості регіону [7], В. М. Нікольський та В. М. Ізюмов [8] дослідили становлення та розвиток кооперації в період непу. На сучасному етапі багато уваги приділяється вивченню репресій. Так, В. М. Нікольський розглянув репресивну діяльність органів держбезпеки СРСР в УРСР та її наслідки [9]. Проблема соціально-економічного, етнічного розвитку Донбасу в цей період також присвячено праці окремих дослідників. З. Г. Лихолобова та В. Коваленко приділили увагу процесам урбанізації в регіоні в 1926-1939 рр. [10], К. В. Нікітенко - проблемам недержавного сектора економіки [11], О. В. Стяжкіна розглянула пересічну людину Донбасу на початку 1920-х рр. у вимірі слова, простору, часу [12], О. М. Сапідина проаналізувала потребу жіночої робочої сили в сільському господарстві в контексті вирішення проблеми безробіття в країні [13], О. Ю. Сучкова зосередила увагу на дослідженні єврейської меншини в регіоні та змінам у її складі в 1920-1930-ті рр. [14]. О. В. Струченков дослідив умови праці інженерно-технічних спеціалістів промисловості Донбасу в

добу радянської модернізації (кінець 1920-х - 1930-ті роки) [15], Н. Г. Малярчук розглянула створення російських національно-територіальних одиниць у Донбасі в 20-х - на початку 30-х рр. ХХ ст. [16] та ін. Окремі питання соціального розвитку населення України та регіону розглянуто в дисертаційних дослідженнях О. І. Кокорської [17], Д. К. Гринь [18], Н. Т. Гогохія [19], Ф. Г. Турченка [20], В. В. Кабачек [21]. Деякі проблеми розвитку архітектури та міст відображені в працях архітекторів В. Е. Альошина [22], В. Л. Глазичева [23], М. Меєровича [24].

Мета статті - на основі аналізу літератури та джерел дослідити становлення радянської влади та здійснення її політики щодо урбанізації в Східній Україні в 1920-1939 рр.

Виклад основного матеріалу. Перемога більшовиків поставила перед ними завдання вироблення підвалин внутрішньої політики, у т. ч. стосовно системи територіального розселення населення, зміцнення своєї влади в Україні, у т. ч. і Східній. Виходячи з характеру влади та її соціальної основи - держава диктатури пролетаріату - одним із провідних напрямків внутрішньої політики стало зміцнення соціальної бази влади. Оскільки пролетаріат зосереджувався в містах, то й проведення урбанізації повинно було стати одним із першочергових завдань влади. А першими кроками нової влади стала ліквідація приватної власності на житло, воно переходило тепер у власність держави [25]. Щоправда, суцільному одержавленню житла перешкождали особливості розвитку міст Східної України, де переважала індивідуальна забудова. На їх тлі вирізнявся Харків, який став столицею УСРР. Міста Харківщини здебільшого були невеликими й середніми та пов'язані, перш за все, із сільським господарством та переробкою сільськогосподарської продукції. Вони також виконували функції адміністративних центрів сільськогосподарських районів або були транспортними вузлами. Дещо інакше виглядали населені пункти Донбасу. Практично до кінця 1920-х років будівництво в Донбасі велося "колоніями" - поселеннями при кожному промисловому підприємстві. Наприклад, Кадіївка у ті роки складалася з 47 таких поселень,

які виникли в різні роки [26], існували відокремлено, доки промисловий розвиток не призвів до їх злиття. Переважали казарми, бараки та землянки. Це відбивало той факт, що з початку промислового розвитку краю влада організовувала керовані міграції населення до нього.

У програмі компартії, яку було прийнято на VIII з'їзді РКП (б) у 1919 р., було вказано на необхідності всі зусилля докладати "до раціонального розселення трудящих" [27]. Уявлялося, що на відміну від капіталістичних країн, де розселення населення по території проходить стихійно, у соціалістичній державі цей процес повинен відбуватися планомерно. В. І. Ленін указував на необхідність і повну можливість того, щоб "скарбницями науки і мистецтва, які століттями накопичилися в небагатьох центрах, користувалось усе населення, розміщене більш або менш рівномірно по усій країні" [28]. Про роль міст і надалі неодноразово йшлося на з'їздах та конференціях РКП і КП(б)У. Так, VII конференція КП(б)У у квітні 1923 р. відзначала, що "власне керівне становище робочий клас може зберегти та зміцнити через промисловість, яка відтворює й сам робочий клас. Тільки розвиток промисловості створює непохитні підвалини пролетарської диктатури" [29]. Проте практичному виробленню політики територіального розселення населення, а відповідно й визначенню майбутнього міст заважала громадянська війна. Після її завершення виявилось, що міське населення скоротилося в 1920 р. на 30 % [30]. Найбільш відчутні були втрати в промислових містах, де було зосереджено великі підприємства, які найбільше постраждали від війни. Втрати чоловічого населення в містах були найбільш відчутні у віці від 20 до 29 років. На частку цієї групи припадало 13-14 % [31]. Перед владою постало питання про відновлення та реконструкцію міст, визначення їх ролі в територіальному розселенні населення. Уже в 1921 році в Москві обговорювалися проблеми містобудівництва, а у вересні 1922 року було затверджено проект розширення міської межі Харкова до 16 тисяч гектарів.

Ураховуючи невідповідність системи адміністративно-територіального районування в країні економічним та політичним завданням радянської влади, РНК РСФР декретом від 27 січня 1918 р. дозволив місцевим радам змінювати межі губерній, повітів та волостей і створювати нові адміністративно-економічні одиниці, а в січні 1919 р. VII Всеросійський з'їзд Рад доручив ВЦВК "розробити практичні питання про новий адміністративно-господарський поділ" [32]. Подальшу роботу було проведено Адміністративною комісією ВЦВК, Держпланом та Комісією з районування. Ідея економічного районування пов'язувалася з планом ГОЕЛРО, який установив, що при розробці раціонального плану господарства для країни потрібно поділити все господарство на господарсько-самостійні одиниці - райони. У березні 1922 р. на XI з'їзді партії було відзначено, що поділ на обласні райони проведено з урахуванням господарських умов, кліматичних, побутових, умов отримання палива, місцевої промисловості та ін. Проте у своїх планах радянське керівництво виходило з утопічних планів створення держави-комуни, яка відповідає їх ідеологічним поглядам. Цьому повинен був відповідати й адміністративно-територіальний поділ і структура населених пунктів. У 1925 р. у радянській Україні назву "містечко" було ліквідовано, а населені пункти, які її мали, стали селищами міського типу (смт). Уже в 1926 р. було впорядковано перелік міських поселень, вони були представлені 91 містом і 328 селищами міського типу (місто нараховувало по-

над 10 тис. мешканців, а смт понад 2 тис. мешканців).

Відновлення народного господарства та стабілізація економічного розвитку країни під час непу, грандіозні плани розбудови майбутньої держави-комуни поставили питання про проведення подальшої урбанізації. І вже не в теоретичній, а практичній площині. У другій половині 1920-х років країна розпочала здійснення програм індустріалізації. У 1929 р. було затверджено перший п'ятирічний план розвитку народного господарства країни. Друга конференція КП(б)У у квітні 1929 р., розглянувши питання про заходи зі здійснення п'ятирічного плану, відзначила, що "здійснення плану повинно виходити з того, що розвиток промислових районів повинен відбуватися із ув'язкою планів будівництва нових міст, благоустрою робітничих селищ" [33].

У цей час і розгорнулася дискусія між прибічниками різних поглядів на урбанізацію. Вона велася між, умовно кажучи, урбаністами та неурбаністами щодо концепції соціалістичного розселення. Розпочавшись у Комакадемії, вона швидко вийшла на шпальти преси, у ній взяли участь партійні та державні діячі (А. В. Луначарський, Г. М. Кржижанівський, Н. К. Крупська, М. О. Семашко, М. О. Мілютин та ін). Дискусія була відкрита й для закордонних урбаністів. Хоча вона велася між Л. Сабсович - прибічником великих міст [34] та М. Охитович, який закликав до їх розукрупнення, максимально рівного розселення [35]. Проте ті та інші були на технократичних позиціях. Систему розселення вони трактували, як якусь конструкцію, яку можна спроектувати та впровадити в життя до найдрібніших деталей організації виробництва та побуту. Постановою ЦК ВКП(б) (1930) та резолюція його Пленуму (1931) внесли раціональний елемент у дискусію, проте одночасно перервали розвиток соціально-урбаністичної думки [36]. У підсумку на світ з'явилася концепція соціалістичного розселення та "соціалістичного міста". М. Меєрович і Д. Хмельницький вважають, що визначну роль у цьому відіграли американські та німецькі спеціалісти [37].

Дискусія про соціалістичне розселення фактично підіймала питання про шляхи та засоби реалізації п'ятирічки. Містобудування в цих умовах - лише один із засобів реалізації плану. Головним завданням п'ятирічки було створення важкої промисловості, тобто воєнно-промислового комплексу країни. Це потребувало будівництва нових промислових підприємств, поруч із якими будуть побудовані нові поселення для робітників та їхніх родин. Було визначено й те, яким буде це нове "соціалістичне місто". Тобто як воно буде організоване територіально, які будуть структурні частини, як воно має проектуватися та ін. Що ж являла собою концепція соціалістичного розселення та соціалістичного міста? Вона передбачала розміщення нових міст відповідно до структури виробництва (асимільованого військово-промислового комплексу), що стає віднині визначальним при плануванні розселення населення. Його головним завданням стає створення такого адміністративно-територіального устрою, який відповідатиме виробничо-господарським процесам загальнодержавного масштабу, поділ території на господарсько-територіальні одиниці із самодостатнім виробничим циклом, населенням і пролетарським ядром, зоною розміщення населення, сировини, необхідної для виробництва, транспортним забезпеченням та системою розподілу [38].

У ролі пролетарського ядра виступали "соціалістичні", які будувалися при нових підприємствах. Промисловість при цьому стає єдиним містоутворювальним фактором. "Соціалістичне" для робітників та членів їх ро-

дин розподіляє засоби для існування, житло, соціальні блага (наприклад, дитсадки), осередки культури. "Соцміста", таким чином, не тільки забезпечують виробництво робітниками, керівництво ними, але й стають центрами виховання нової людини. Недарма друга конференція КП(б)У у квітні 1929 р. відзначила, розглядаючи питання економічного розвитку країни, що у зв'язку із загальним розвитком промисловості Донбасу потрібна значна кількість робітників, тому необхідно забезпечити перехід від будівництва селищ до будівництва промислових міст, пов'язаних шляхами із центрами, прискорення водозабезпечення Донбасу як із технічною метою, так і для комунального обслуговування [39].

Для практичного здійснення цих концепцій необхідно було створити й відповідні умови - змусити селян покинути село й дати надлишок дешевої робочої сили для будівництва нових підприємств у різних кутках країни. Суцільна колективізація, голодомор 1932-1933 рр. та масові репресії призвели до міграції селян до міст, на будівництво нових підприємств. Таким чином, у 1917-1931 рр. сформувалася політика радянської урбанізації, яка була підпорядкована форсованій індустріалізації для створення й розвитку ВПК. У рамках комуністичної системи остаточно сформувалася сталінська модель економіки. Її визначальною рисою стало замкнене планове господарство із жорсткою регламентацією всього економічного та соціального життя. Ліквідація громадянських прав включила робітників, як й інші верстви населення, у систему адміністративного управління.

Практичне втілення урбанізаційна політика знайшла в будівництві підприємств та "соцміст" при них. При цьому зберігалася різниця в її здійсненні на Харківщині та в Донбасі. Оскільки Харків був столицею радянської України й тут потрібно було створити відповідну соціальну опору, то саме тут ішло будівництво нових підприємств та "соцміст". Поповнення робітників давали міграції селян Харківщини. Інші ж міста Харківщини в промисловому відношенні розвивалися повільно, головним чином за рахунок місцевої та сільськогосподарської промисловості. Першим "соцмістом" стало селище Харківського тракторного заводу. Тут було побудовано укрупнені житлові квартали з відповідною системою культурно-побутового обслуговування населення. У межах "Нового Харкова", як називали "соцмісто", крім ХТЗ, працювало ще 14 промислових підприємств. Для розселення необхідної кількості робітників передбачалося створити 36 житлових комбінатів із населенням 2730 осіб у кожному. Було запроєктовано створення парку культури та відпочинку, лікарні, санаторію, будинку відпочинку та ін. У центрі селища розмістилися будинки міськради, театру, пошти, телеграфу та ін. Було створене місто, у якому дорослі повинні були працювати на основному та обслуговуючих виробництвах, діти - навчатися й виховуватися в новому дусі, щоб згодом замінити своїх батьків на робочих місцях. З будівництвом нових підприємств з'являлися й нові "соцміста" в межах Харкова.

На прикладі Донбасу найкраще можна побачити реалізацію концепції соціалістичного розселення населення та створення "соцміст". Так, у 1926-1927 рр. ішла забудова селища при карбідному заводі в Макіївці. Будувалися одноповерхові 2-квартирні житлові будинки з присадибними ділянками [40], на Луганщині в 1927 р. будувалося "взірцеве" селище шахти "Американка" на 1300 осіб. Збудова тут здійснювалася вже 2-поверховими житловими будинками на 4 квартири з центральним опаленням, водопроводом,

каналізацією [41]. У 1928 р. почалося будівництво селищ житлово-будівельних кооперативів у Сталіно. На початку 1930 року спеціальна комісія завершила дослідження басейну й запропонувала місця для будівництва нових підприємств та "соцміст", розміщення шляхів, сільськогосподарських районів та ін. Було створено планувальну схему Донецького басейну, що охоплювала площу в 23 тис. кв. км. Територія Донбасу поділялася на 13 промислових районів [42], у кожному з яких передбачалося будівництво нового "соцміста". Передбачалося, наприклад, що в Сталіно-Рутченково-Петровському промислому районі буде мешкати 55,1 тис. осіб, у Горлівсько-Микитівському - 58 тис. осіб, у Риковському - 42 тис. осіб тощо. Насправді на 1 жовтня 1938 р. їх населення було значно більшим - 131,2 тис. осіб, 82,4 тис. осіб, 73,4 тис. осіб відповідно. [43]. Першим "соцмістом" у басейні стала Нова Горлівка. Вона будувалася для будівельників та робітників азотно-тукового заводу, який саме споруджувався. У 1929 р. розпочалася робота з розробки схеми забудови на захід від існуючого селища (з 1932 р. - міста) Горлівки. "Соцмісто" розраховувалося на 30 тис. мешканців. Встановлювався єдиний розмір житлових кварталів, будинки будувалися в єдиному архітектурному стилі [44].

Таким чином, у 1920-1930-ті роки з'явилися нові міста, чисельність яких у зв'язку з індустріальним розвитком стрімко зростала. Так, у Донбасі до 1917 р. нараховувалося тільки 4 міста [45]. У 1939 р. чисельність населення Донбасу складала 4941 тис. осіб, міське населення досягло 2421 тис. осіб й складало 75,3 % від усього населення. Кількість міст зросла до 54, міських поселень - до 144 [46]. Найбільш динамічно розвивався Харків. У 1917 р. у Харкові мешкало 279 тис. осіб, а в 1939 - 833 тис. Отже, у 1920-1930-ті роки склалася концепція урбанізації, яка здійснювалася швидкими темпами в роки індустріалізації.

Висновки

Політика радянської урбанізації сформувалася в 1917-1931 рр. Вона базувалася на концепції соціалістичного розселення населення й створення нових підприємств із прилеглими містами - "соцміст", які повинні були забезпечити підприємства робочою силою, формування нової людини, стати "бастіонами" держави пролетарської диктатури в сільських районах, щоб забезпечити свою соціальну базу для здійснення форсованої індустріалізації та створення потужного ВПК. Основними рисами цієї політики стали абсолютний пріоритет політичних та перш за все воєнних завдань, що диктувало фактично насильницьку урбанізацію; максимальна концентрація населення, яке розглядалося владою як джерело робочої сили для постійно зростаючих підприємств; типові нормативні параметри для всіх об'єктів будівництва; розміщення виробничих сил згідно з потребами оборони та сировинного комплексу, освоєння нових територій і створення нових міст - "соцміст" - на базі галузевих містоутворювальних підприємств. Найбільш яскраво ці риси проявилися в урбанізації Східної України в 1920-1930-ті рр.

ЛІТЕРАТУРА:

1. История рабочих Донбасса. - Т. 1. - К. : Наукова думка, 1981; Лаврів П. І. Історія Південно-Східної України / П. І. Лаврів. - К. : УВС, 1996. - 208 с.
2. Васькина Л. И. Рабочий класс СССР накануне индустриализации: численность, состав, размещение / Л. И. Васькина. - М. : Наука, 1981.

№ 1 (101) січень-лютий 2010 р.

3. Матюгин А. А. Рабочий класс СССР в годы восстановления народного хозяйства (1921-1925) / А. А. Матюгин. - М. : Наука, 1962.
4. Жиромская В. Б. Советский город 1921-1925 гг. Проблемы социальной структуры / В. Б. Жиромская. - М. : Наука, 1988.
5. Кульчицкий С. В. УСРР в добу нової економічної політики (1921-1928 рр.): спроба побудови концептуальних засад реальної історії / С. В. Кульчицкий. - К., 1995.
6. Бут О. М. "Економічна контрреволюція" в Україні в 20-30-ті роки ХХ ст.: Від нових джерел до нового осмислення / О. М. Бут, П. В. Добров; за ред. О. М. Бута. - Донецьк, 2002. - 316 с.
7. Першак Д. А. Состав рабочих угольной промышленности Донбасса в 1917-1920 гг. : тезисы докладов респ. конференции "История рабочего класса в УСРР в период социализма, 12-14 апреля 1967 г." / Д. А. Першак. - Харьков : Изд. Харьковского университета, 1967. - С. 38-45.
8. Никольский В. Н. НЭП в Донбассе: историческое исследование / В. Н. Никольский, В. Н. Изюмов. - Донецк, 1992.
9. Нікольський В. М. Репресивна діяльність органів держбезпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х - 1950-ті рр.) : [історико-статистичне дослідження] / В. М. Нікольський. - Донецьк, 2003. - 624 с.
10. Лихолобова З. Г. Процессы урбанизации в Донбассе (1926-1939) / З. Лихолобова, В. Коваленко // Нові сторінки історії Донбасу. - Кн. 3. - Донецьк, 1994. - С. 56-74.
11. Нікітенко К. В. Висвітлення проблем недержавного сектора промисловості України в умовах НЕПу в історіографії 1920-х років / К. В. Нікітенко // Нові сторінки історії Донбасу. - Кн. 13/14. - Донецьк, 2007. - С. 108-115.
12. Стяжкіна О. В. Пересічна людина Донбасу на початку 1920-х років: У пошуках слова, простора і часу / О. В. Стяжкіна // Нові сторінки історії Донбасу. - Кн. 13/14. - Донецьк, 2007. - С. 76-99.
13. Сапіцина О. М. Аналіз потреби жіночої робочої сили в сільському господарстві в контексті вирішення проблеми безробіття в СРСР (середина 20-х - початок 30-х рр. ХХ ст.) / О. М. Сапіцина // Історичні записки. - Вип. 7. - Луганськ : Вид. СЛУ, 2005. - С. 184-191.
14. Сучкова О. Ю. Єврейська етнічна меншість в Донбасі (1920-1930-ті рр.) / О. Ю. Сучкова // Нові сторінки історії Донбасу. - Кн. 12. - Донецьк, 2006. - С. 105-115.
15. Струченков О. В. Умови праці інженерно-технічних спеціалістів промисловості Донбасу в добу радянської модернізації (кінець 1920-х - 1930-ті роки) / О. В. Струченков // Нові сторінки історії Донбасу. - Кн. 13/14. - Донецьк, 2007. - С. 260-274.
16. Малярчук Н. Г. Створення російських національно-територіальних одиниць в Донбасі в 20-х - на початку 30-х рр. ХХ ст. / Н. Г. Малярчук // Нові сторінки історії Донбасу. - Кн. 13/14. - Донецьк, 2007. - С. 274-291.
17. Кокорська О. І. Соціальний розвиток міст Донбасу (друга половина 20-х - 30-ті роки ХХ ст.) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / О. І. Кокорська. - К., 1995.
18. Гринь Д. К. Соціально-демографічні процеси в містах України (1920-1930 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / Д. К. Гринь. - К., 2000.
19. Гогохія Н. Т. Українське радянське місто 1929-1938 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / Н. Т. Гогохія. - Луганськ, 2001.
20. Турченко Ф. Г. Основные изменения в социально-классовой структуре городского населения Советской Украины в 20-е годы : дисс. ...к. и. н. : [рукопись] / Ф. Г. Турченко. - Харьков, 1976.
21. Кабачек В. В. Діяльність місцевих органів державних органів України по розвитку промисловості в 1921-1922 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / В. В. Кабачек. - Харків, 2008.
22. Алешин В. Э. Развитие представления о социалистическом поселении в градостроительстве Украины в 1920-х - начале 1930-х годов : дисс. ... кандидата архитектуры : [рукопись] / В. Э. Алешин. - К., 1985.
23. Глазычев В. Л. Мир архитектуры. Лицо города / В. Л. Глазычев [Электронный ресурс]. - Режим доступа : http://www.glazychev.ru/books/mir_architecture/glava_3/glava_03.
24. Меерович М. Г. Концепция социалистического расселения / М. Г. Меерович // Архитектон: известия вузов. - 2008. - № 23 [Электронный ресурс]. - Режим доступа : http://archvuz.ru/nambers/2008_3/ia1.
25. Об отмене права частной собственности на недвижимость в городах : Декрет Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета Советов рабочих, солдатских, крестьянских и казачьих депутатов. 20 августа 1918 г. // Собр. узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства. - 1918. - № 62. - С. 833-836.
26. Давидович М. Л. Принципы и практика районного планирования Донбасу / М. Л. Давидович // Будівництво. - 1932. - № 11-12. - С. 392-397.
27. Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1898-1986). - Т. 2 (1917-1922). - [9-е изд., доп. и испр.]. - М. : Политиздат, 1983. - С. 88.
28. Лужин А. В. О совершенствовании административно-территориального устройства советского государства / А. В. Лужин // Советское государство и право. - 1962. - № 9. - С. 48.
29. КПУ Украины в решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. - Т. 1 (1918 - 1941). - К. : Политиздат Украины, 1976. - С. 257-258.
30. Жиромская В. Б. Советский город 1921-1925 гг. Проблемы социальной структуры / В. Б. Жиромская. - М. : Наука, 1988. - С. 44.
31. Жиромская В. Б. Указ. праця. - С. 69.
32. Лужин А. В. Указ. праця. - С. 48.
33. КПУ Украины в решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. - Т. 1 (1918-1941). - К. : Политиздат Украины, 1976. - С. 609-610.
34. Сабсович Л. М. Города будущего и организация социалистического быта / Л. М. Сабсович. - М. : Гостехиздат, 1929. - С. 12.
35. Охитович М. Заметки по теории расселения / М. Охитович // Современная архитектура. - 1930. - № 1-2. - С. 45.
36. Хазанова В. Э. Советская архитектура первой пятилетки: проблемы города будущего / В. Э. Хазанова. - М. : Наука, 1980. - С. 38.
37. Меерович М. Американские и немецкие архитекторы в борьбе за советскую индустриализацию / М. Меерович, Д. Хмельницкий // Вестник Евразии. - 2006. - № 1 [Электронный ресурс]. - Режим доступа : www.eavest.ru/.../artikelen/2006-1_mee.htm.
38. Меерович М. Г. Концепция социалистического расселения / М. Г. Меерович // Архитектон: известия вузов. - 2008. - № 23 [Электронный ресурс]. - Режим доступа : http://archvuz.ru/nambers/2008_3/ia1.
39. КПУ Украины в решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. - Т. 1 (1918-1941). - К. : Политиздат Украины, 1976. - С. 609-610.
40. Пятилетний план жилищно-коммунального строительства СССР. - М. : Изд-во НКВД РСФСР, 1930. - С. 48.
41. Планировка и расширение городов // Коммунал. дело. - 1926. - № 6. - С. 54-55.
42. Виктор Б. Социалистические города Донбасса / Б. Виктор // Соціалістична індустрія. - 1930. - № 1-2. - С. 58.
43. Виктор Б. Указ. праця. - С. 58.
44. Горомосов М. С. Житлова справа в УСРР за 10 років радянської влади / М. С. Горомосов // Профілактична медицина. - 1933. - № 3-4. - С. 55.
45. История городов и сел Украинской ССР. Донецкая область. - К. : Гл. Ред. УСЭ, 1976. - С. 52.
46. Лихолобова З. Г. Міста Донбасу в роки радянської модернізації: особливості менталітету городян (кінець 1920-х - 1930-ті рр.) / З. Г. Лихолобова // Нові сторінки історії Донбасу. - Кн. 12. - Донецьк : ДонНУ, 2006. - С. 94.

M. Alfiorov

THE POLICE OF URBANIZATION OF OST UKRAINE 1920–1930 YEARS

In article consider the police of urbanization of Ost Ukraine in 1920-1930 years, in his storage quantity and other. Shown changes dynamics quantity of population in socialist towns. The conclusions on the nature of influence of political and economical factoris into changes quantity of population, on the processes urbanization in Ost Ukraine.

Key words: Ost Ukraine, Donbas, region, population, quantity, urbanization.

© М. Алфьоров

Надійшла до редакції 12.01.2010

УДК 321.01:342.51(477)"1991/1999"(091)

ПОЧАТОК СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ОСНОВНІ МОМЕНТИ РОЗВИТКУ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ (1991–1999 рр.)

ЛАРИСА ПОЛЯКОВА,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та правознавства

Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького,

докторант Запорізького національного університету

У статті визначені етапи становлення органів виконавчої влади з моменту проголошення незалежності України до 1999 року. Проаналізовані концепції Конституції, у яких розкриваються проблеми становлення органів виконавчої влади. На основі нової Конституції України зроблені висновки щодо ролі органів виконавчої влади в процесі державотворення.

Ключові слова: органи виконавчої влади, проект Конституції, Президент, Прем'єр-міністр.

Постановка проблеми та аналіз праць, у яких започатковано її дослідження. Початок сучасного етапу державотворення пов'язаний із офіційним прийняттям і поступовим запровадженням ідеї "розподілу влади". У "Декларації про державний суверенітет України" один із пунктів проголошував, що "державна влада в республіці здійснюється за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову" [14]. Але до повного становлення виконавчої влади як органу державної влади пройде не одне десятиліття. Як показує перебіг сучасних політичних процесів, питання про розподіл функцій між гілками влади, про їх взаємодію на благо держави, українського народу потребує конкретного вирішення.

Проблематика взаємозв'язку принципів поділу влади та взаємодії різних гілок влади знайшла відображення в монографічних дослідженнях вітчизняних науковців О. Каневського, В. Шаповала, О. Скрипнюка, Ю. Тодики, В. Яворського, В. Журавського, В. Кремени, В. Ткаченка, В. Тація.

Проблематика реформування механізму влади й перегляду положення вищих органів державної влади в системі поділу влади розглядається в монографіях

авторського колективу за ред. Н. Нижник, В. Тація, Ю. Тодики та О. Даниляна, О. Бандурки та В. Греченка.

Питання про функції глави держави в системі поділу влади розглядається в роботах В. Шаповала, О. Скрипнюка, Ю. Тодики та В. Яворського, А. Зайця, Н. Нижник, Є. Назаренко, Р. Михеєнка, С. Серьогіної.

Функції глави держави України, його взаємодія з іншими вищими владними інституціями аналізуються О. Скрипнюком, Ю. Тодикою, В. Яворським.

Установчі повноваження Президента як глави держави щодо формування органів виконавчої влади за змістом Конституції України в редакції від 28 червня 1996 р. розглядаються в роботах Н. Нижник, В. Авер'янова, Р. Михеєнка, С. Серьогіної, В. Шаповала та багатьох інших [1, с. 50-52].

Невизначеність статусу Уряду в Україні, що є однією з найактуальніших теоретичних та практичних проблем національного державотворення, розглядається в роботах В. Кампо, В. Шаповала, В. Авер'янова, Ю. Тодики, Т. Грозіцької, В. Шатіло, І. Пахомова, В. Скрипнюк. Автори насамперед акцентують увагу на слабкості позицій Уряду в стосунках із Президентом та Верховною Радою України, його надмірній залеж-

№ 1 (101) січень-лютий 2010 р.